РП ў пал.XVII - др.пал.XVIII ст. Падзелы РП.

1. Сацыяльна-эканамічнае развіццё Беларускіх земляў **XVII -XVIII ст.**
2. Палітычны крызіс, спробы рэформаў Рэчы Паспалітай
3. Першы і другі падзелы РП;
4. Паўстанне Т. Касцюшкі, трэці падзел РП.
5. Культура беларускіх земляў др. Пал.17 - 18ст.

БУЙНЕЙШЫЯ МАГНАЦКІЯ ЎЛАДАННІ РЭЧЫ ПАСПАЛІТАЙ у XVII ст.

Магнаты займалі вышэйшую прыступку грамадства Рэчы Паспалітай. Але склад і становішча іх істотна змяніліся. Гаспадар ужо не лічыўся галоўным магнатам, бо ў абранага з чужаземцаў ці палякаў караля не было і не магло быць радавых уладанняў у ВКЛ. Усе сталі роўныя, але роўнасць гэта не была сапраўднай. З'явіліся новыя прынцыпы першынства: зямельныя ўладанні і палітычны ўплыў. Адмысловай прыкметай буйнога магната была і падначаленая толькі асабіста яму шляхта. У XVII ст. вызначаліся Радзівілы, Сапегі, Пацы, Любамірскія, Агінскія, Замойскія. Мацнейшымі з усіх былі Радзівілы. Іншыя магутнейшыя магнацкія роды саступалі Радзівілам, але былі таксама вельмі ўплывовымі. Таму ўсё стагоддзе змагаліся адзін з адным за першынство.

Герб Любамірскіх

Герб Радзівілаў

Герб Сапегаў

Герб Замойскіх

Сацыяльна-эканамічнае развіццё Беларускіх земляў XVII - XVIII ст.

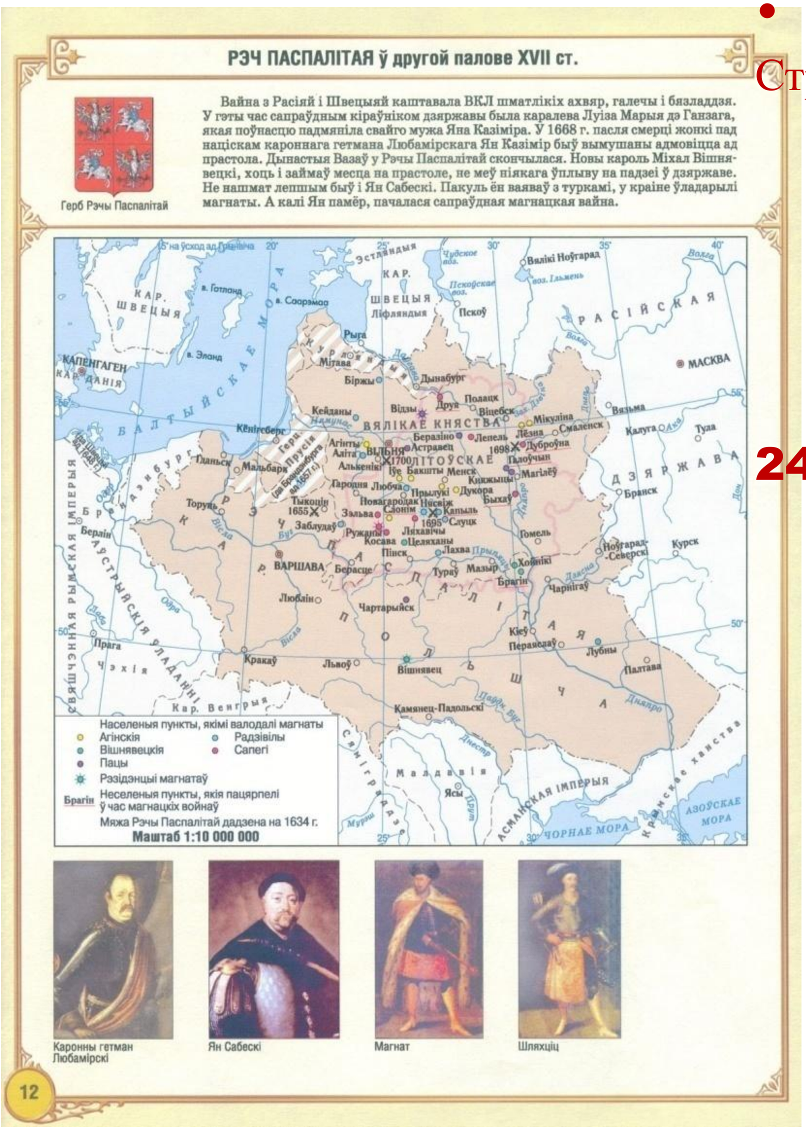

- **Дэмаграфічныя і эканамічныя**

Страты пасля “Патопу” і “Паўночнай” вайны. мяшчане разарыліся. Адсутнасць унутраных рэсурсаў акрамя магнацкіх фінансаў і прыгону (РОСТ РЭНТЫ з **4** да **24** дні з валокі ў тыдзень**+36** гвалтаў ў год**+**арэнда). Засяленне мястэчак старааверамі (**40000** ў Ветцы) і іўдзеямі.

24 Радзівілаўскія <u>прыгонныя мануфактуры</u>: працуюць прыгоныя для патрэб магнатаў: **1736** Слуцкая (паясы), Налібокі,Урэчча, Свержань (шкло, фаянс), Карэлічы, Нясвіж (габелены), Лахва (мэбля)**+** Храбтовічы у Вішневе (жалезаробчы завод) У **60**-я г. А.Тызенгаўз **21** дзярж.мануфактура вакол Гародні і Пастаў (шоўк, сукно,збройная і прадметы раскошы. Але яны саступаюць замежным таварам.

Эканамічныя рэформы.

- Рост прыгону: Паўстанні сялян 1700-1703–Слонім, 1740 –1744 Крычаўскае староства (В. Вашчыла).
- **1765 г.** рэформа А. Тызенгаўза дзярж. с/г : 1)перапіс і фіксацыя маёмасці,адмена арэнды дзярж. маёнткаў, павелічэнне ўладанняў сялян да нормы, увядзенне страхавання, перавод з паншчыны на чынш, сел.школкі.
- Шляхта:Т. Ваўжэцкі ў Відзах вызаляе сялян,І.Храптовіч пераводзіць на чынш і прапаганда эканам. рэформ.
- 1764 паштовая рэформа, 1765 уніфікацыя мер і вагаў
- **У свеце кошты на с/г. прадукцыю растуць у 3-5 разоў.** Нас-ва расце з 1,8 да 4,8 млн за 40 год.39 гарадоў (11%).У Гародні адкрыты 1 банк(1776).
- Будоўля: Агінскія каналы, Бутрымовічы: гасцінцы Пінск-Валынь +палацы

1. Палітычны крызіс спробы рэформаў і Рэчы Паспалітай

У сярэдзіне XVIII ст. РП знаходзілася ў стане глыбокага палітычнага крызісу:

1. Абмежаваная ўлада і магчымасці выбарнага караля. У. С. Радзівіла прыбытак больш за каралеўскіў 1,5 разы(20:12 млн зл.), прыватнае войска 8000 на 6000ВКЛ;

2. Існаванне права “liberum veto” паралізавала дзейнасць соймаў;

3. Карупцыя і барацьба магнацкіх груповак (Чартарыйскія, Вішнявецкія, Радзівілы, Сапегі, Пацы Агінскія) за ўладу;

4. З 1717 г. войска РП скарачаецца да 24000 (6000 ВКЛ), <u>Расія, Аўстрыя і Прусі</u> з 1720 г. гаранты “залатых шляхецкіх вольнасцяў”

У 1764 г. сойм абірае каралём РП Станіслава Аўгуста Панятоўскага

<u>Станіслаў Аўгуст</u>

(1764 – 1795 гг.)

1767 г.Адмена ліберум вета ў эканамічных пытаннях

але Фармальнай зачэпкай для ўмешвання Расіі, Аўстрыі і Прусіі ва ўнутраныя справы РП з’яўлялася пытанне ўраўнання ў правах ДЫСІДЭНТАЎ

праваслаўных і пратэстантскіх вернікаў

Канфедэрацыі

- **1767 г. СЛУЦКАЯ (праваслаўная)**
- **1767 г. ТОРУНЬСКАЯ (пратэстантская)**
- **1767 г. РАДАМСКАЯ (каталіцкая)**

Кацярына II

Пачатак рэформ і 1 падзел.

- 1768 г. ураўнанне праваслаўных і каталікаў ў правах.
- Барская канфедэрацыя супраць гэтай іншых рэформ (К.С. Радзівіл, М.К. Агінскі, М. Пац, Ю. Сапега), але ў 1771 г. іх 12000 войска разбівае пад Сталовічамі А. Сувораў.
- 1 падзел 1772 г. (Т.Рэйтан супраць)

Населеныя пункты
па тыпу паселішча
Шаўлі гарады
Лагойск мястэчкі
Пекалін вёскі
па адміністрацыйным значэнні
ВІЛЬНЯ сталіца ВКЛ
Віцебск цэнтры ваяводстваў і княстваў ВКЛ
Ашмяны цэнтры паветаў ВКЛ
Магілёў іншыя паселішчы
цэнтры правінцый
цэнтры частак ВКЛ (Ковенскай, Віленскай, Гарадзенскай)
Межы
дзяржаў у сярэдзіне XVIII ст.
ВКЛ і залежных дзяржаў
ВКЛ у складзе Рэчы Паспалітай
ваяводстваў ВКЛ
паветаў ВКЛ
I падзелу Рэчы Паспалітай 1772 г.
II падзелу Рэчы Паспалітай 1793 г.
III падзелу Рэчы Паспалітай 1795 г.
частак ВКЛ 14.12.1794 – 08.08.1796 гг.
Сучасная мяжа Рэспублікі Беларусь
Падзеі Таргавіцкай канфедэрацыі 1792 г.
месца абвяшчэння Генеральнай канфедэрацыі ВКЛ
месцы абвяшчэння актаў у падтрымку канфедэрацыі
Вайна і інтэрвенцыя 1792 г.
кірункі інтэрвенцыі расійскіх войскаў
кірункі адыходу войскаў ВКЛ
раён дыслакацыі рэштак войскаў ВКЛ
26.06 месцы і даты баёў
Маёнткі
секвестраваныя
у дзяржавы
у духавенства
у шляхты
падараваныя (пажалаваныя)
у вечную ўласнасць
ранейшым уладальнікам на розных умовах
расійскім дваранам ва ўласнасць
Лічбамі на карце пазначаны:
1 Курляндскае і Земгальскае герцагства
2 Інфлянцкае княства
1:2 000 000
0 20 км
ВІЛЬНЯ
Менск
Віцебск
Полацк
Орша
Магілёў
Мсціслаў
Рэчыца
Мазыр
Пінск
Берасце
Гародня
Навагародак
Слонім
Ваўкавыск
Ліда
Ашмяны
Трокі
Коўна
Браслаў
Дзюнабург
Расейны
Бабруйск
Смаленск
Мемель

2. Першы і другі падзелы РП;

5 жніўня **1772** г. <u>Першы падзел РП:</u>

ПРУСІЯ	АЎСТРЫЯ	РАСІЯ
Паўночна-заходняя частка Польшчы	**Поўдзень Польшчы і Галіцыя**	**Землі на ўсход ад Дзвіны і Дняпра:** ▪Інфлянцкае ваяводства; ▪Полацкае і Віцебскае ваяводства; ▪Мсціслаўскае ваяводства; ▪Рагачоўскі павет. 92 тыс. км^2

Спробы выратавання РП

- **1775 – увядзенне пастаяннай дзярж.адміністрацыі- Сталая рада з 5 дэпартаментаў (зам. спраў, паліцыі, абароны, юстыцыі, фінансаў) пад кантролем 36 паслоў і сенатараў.**
- **Вялікі сойм (1788-1792) у паветах выбарныя вайскова-цывільныя камісссі+соймікі. Недатыкальнасць мяшчан і магчымасць атрымаць пасады і зямлю. Войска РП павялічвалася з 26 да 100 000. Пінская кангрэгацыя 1791 праваслаўныя РП адыходзяць ад Маскоўскага сінода да Канстантынопальскага патрыярха ствараецца метраполія ў РП.**
- **Канстытуцыя 3 мая 1791–зацверджана выбарнасць дынастыі, канец ліберум вета, унітарная РП, сталая рада.**
- **27 з 37 соймікаў ВКЛ –за.**
- **Але 14.05.1792 Таргавіцкая канф. з 120000 рус. войска (А. Сувораў) пад Мірам і Брэстам разбіваюць магнатаў ВКЛ.**
- **1793 Гродзенскі сойм зацвярджае падзел. Рус. войскі ў гарадах ВКЛ афіцыйна “супраць рэвалюцыі”.**

23 студзеня 1793 г.
Другі падзел РП

ПРУСІЯ	РАСІЯ
•Вялікапольшча; •Мазовія; •Гданьск; •Торунь.	•Цэнтральная частка Беларусі па лініі •Друя-Пінск; •Заходняя Украіна; •Падолле. 280 тыс. км^2

3. Паўстанне Т. Касцюшкі, трэці падзел РП.

Т. Касцюшка (1746 – 1817 гг.)

ПЛЫНІ паўстання 1794 г.

ПАМЯРКОЎНАЯ	РАДЫКАЛЬНАЯ
• выступалі за аднаўленне РП у межах 1772 г. • не жадалі глыбокіх сацыяльных пераўтварэнняў і далучэння шырокіх мас; • ДЗЯЛЫНЬСКІ	• выступалі за радыкальныя буржуазныя рэформы; • за аднаўленне РП у межах 1772 г. і пераўтварэнне манархіі ў рэспубліку; • Т.КАСЦЮШКА • Я.ЯСІНСКІ • З.СЕРАКОЎСКІ

Якуб Ясінскі (1761 – 1794 гг.)

ПАЎСТАННЕ 1794 г. У ВЯЛІКІМ КНЯСТВЕ ЛІТОЎСКІМ

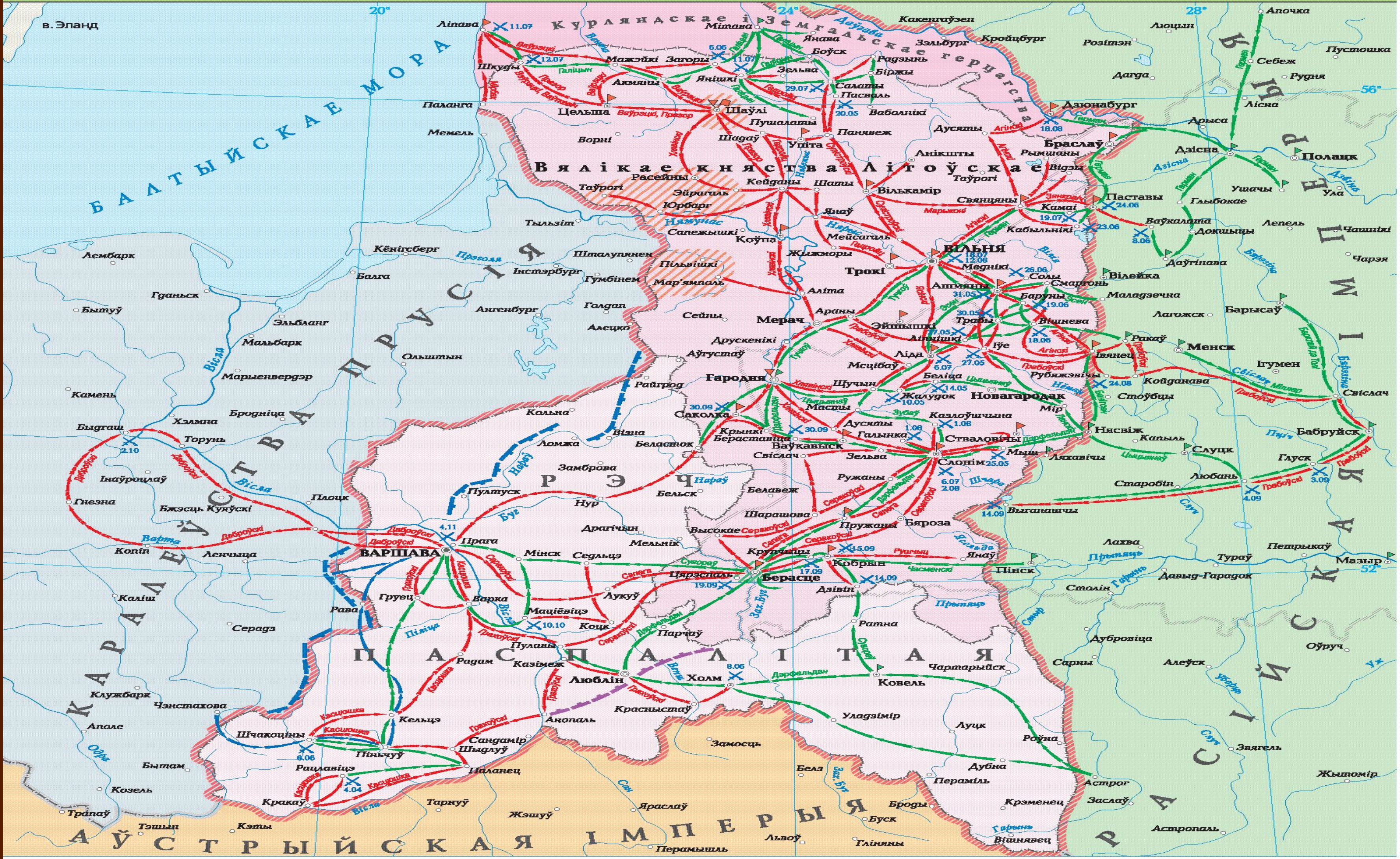

Населеныя пункты

По адміністрацыйным значэнні

- ВІЛЬНЯ — сталіцы
- Мерач — цэнтры ваяводстваў
- Ашмяны — цэнтры паветаў
- Полацк — цэнтры губерняў Расійскай імперыі
- Ігумен — цэнтры паветаў Расійскай імперыі
- *Мір* — іншыя паселішчы

Межы

- Рэчы Паспалітай паводле другога падзелу ў 1793 г.
- паміж Каралеўствам Польскім і Вялікім княствам Літоўскім
- сучасная мяжа Рэспублікі Беларусь

Ваенныя дзеянні паўстанцаў

- паход на захоп Вільні
- кірункі далейшых паходаў
- шлях адыходу разгромленых сіл паўстанцаў
- кірункі ар'ергардаў і разведкі
- *Агінскі* — Прозвішчы ваенных кіраўнікоў
- Месцы дыслакацыі рэгулярных войскаў ВКЛ у 1793-94 гг.
- Месца пачатку паўстання
- Месцы абвяшчэння актаў паўстання і дзейнасці яго органаў

Ваенныя дзеянні расійскіх войскаў

- маршруты асобных атрадаў рэгулярных войскаў
- кірункі ар'ергардаў і разведкі
- *Цыцыянаў* — Прозвішчы ваенных кіраўнікоў
- Штаб-кватэры расійскіх войскаў
- 10.10 — Месцы і даты баёў

Ваенныя дзеянні прускіх войскаў

- маршруты атрадаў прускіх войскаў
- кардон прускіх войскаў

Ваенныя дзеянні аўстрыйскіх войскаў

- кардон аўстрыйскіх войскаў

1:3 500 000 — 0 — 35 км

Вольнасць.Роўнасць.Незалежнасць

- 24.03.1794 абвяшчэнне акта паўстання ў Кракаве
- 22-24.04. паўстала Вільня, створана Рада.
- 7.05.1794 Паланецкі універсал (свабода ўдзельнікам - сялянам)
- Ліпень-верасень У ВКЛ 25000 касінераў (Я.Ясінскі, Ф. Сапега (Вільня), М.К. Агінскі(Дынабург), С. Грабоўскі (Меншчына).
- Разгромы паўстанцаў 26.06. Солы (Ясінскі), 4.09. Любань(Грабоўскі), 17.09. З.Серакоўскага в. Крупчыцы пад Кобрынам (20000 удз.)
- 10.10. пад Маціёвіцамі захоп Т. Касцюшкі ў палон.
- У лістападзе 1794 рускія ў Варшаве

<u>**24** лістапада **1795** г. Трэці падзел РП</u>

ПРУСІЯ	АЎСТРЫЯ	РАСІЯ
•Мазовія •Тэрыторыя Літвы да р. Неман <u>48 тыс. км</u> <u>11 млн. жыхароў</u>	Тэрыторыя паўднёвай і цэнтральнай Польшчы (Кракаў, Сандамір, Хелм, Люблін) <u>47 тыс.км</u> <u>11,5 млн. жыхароў</u>	•Заходняя Беларусь •Літва •Курляндыя •Частка Валыні <u>120 тыс. км</u> <u>11,2 млн. жыхароў</u>

ПАДЗЕЛЫ РЭЧЫ ПАСПАЛІТАЙ (1772—1796 гг.)

Культура XVIII ст.

- Архітэктура - Барока-ракако-класіцызм: палацы-паркі-касцёлы Радзівілаў (Нясвіж, Альба), Агінскія (Слонім), Сапегі (Ружаны), Храптовічы (Шчорсы, Бешанковічы) С. Панятоўскі (Гародня), Бутрымовічы (Пінск), Лапацінскія (Лявонпаль, Сар'я).
- Тэатры 1740 -1шы Нясвіж, Слуцк- Радзівілаў, Слонім-Агінскіх, Шклоў –Зорыча. П'есы ідыліі і маралізм Ф.У. Радзівіл "Гульня фартуны","Ідылія". Опера М. Радзівіл "Агатка".1787 г. школьны Забельскі тэатр К. Марашэўскі 1я бел.моўная п'еса "Камедыя". Гарадзенская тэатр.школа Варшаўскі каралеўскі Тэатр; Шклоў → СПб імператарскі балет.
- Мастацтва man'ерызм (псіхалогія,пышнасць)-класіцызм (антычныя сюжэты) Ф. Смуглевіч,Я.Рустэм + рэалістычныя скульптура, фрэскі.

Адукацыя і навука

- Эпоха асветніцтва: адукацыя і ўдасканаленне ў т.л. сац.нізоў, дэсакралізацыя, увага да дакладных навук.
- 1689. – спаленне ў Варшаве С. Ляшчынскага за “Трактат аб не існаванні Бога”. 1660-1680 С.Полацкі у Маскве пачатак сілабічнай паэзіі, дзярж.друку, Славяна-грэка-лацінскай акадэміі.І.Капіевіч у Амстэрдаме 20 кніг па арыфметыцы,гісторыі,марской справе і інш. К.Семяновіч “Вялікае мастацтва артылерыі”, падручнік па балістыцы і ракетабудавані
- Адукацыя 1740 піярскія школкі Віцебск,Лужкі,Ліда, Глыбокае і інш (пол.і бел.мовы,прыродазнаўчыя навукі).1773 канфіскацыя езуіцкіх школ і стварэнне Адукацыйнай камісіі у 1783 г– 306 школ+Віленская галоўная школа (адзелы фізічных і маральных навук) . Там абсерваторыя–М.Пачобут-Адляніцкі, фізік: Ю. Міцкевіч, гісторыкі:А.Нарушэвіч,Ю. Нямцэвіч. У Гародні Ж. Жалібер – медыцынская школа,аптэкі+ Г.Форстэр (спадарожнік Кука) батанічны сад.

ДЗЯКУЙ ЗА УВАГУ!